ARCHITEKTONICKÁ POLITIKA SLOVENSKA

VLASTNÝ MATERIÁL

Úvod

Architektonická politika Slovenska je výrazom spoločenskej ambície vytvárať prostredie, ktoré je krásne, funkčné a udržateľné zároveň. Vychádza z presvedčenia, že kvalita vystavaného prostredia je základom pre zdravý, inkluzívny a dôstojný život. V nadväznosti na Nový európsky Bauhaus je víziou Architektonickej politiky Slovenska prepojenie kultúrnych hodnôt architektúry s environmentálnou udržateľnosťou a sociálnou súdržnosťou. Architektonická politika zároveň predstavuje implementačný rámec pre premietnutie hodnôt Nového európskeho Bauhausu do konkrétnych opatrení v oblasti plánovania, výstavby a verejného priestoru.

Politika sa opiera o štyri vzájomne prepojené oblasti: sídla a krajinu, budovy a verejné priestory, vzťah spoločnosti k architektúre a výskum a inovácie. Spolu tvoria rámec, ktorý smeruje k udržateľnému rozvoju miest a obcí, obohateniu verejného priestoru a posilneniu participácie obyvateľov. Cieľom je nielen zvýšiť kvalitu života dnes, ale aj uchovať hodnoty minulosti a vytvárať kultúrne a odolné prostredie pre budúce generácie.

Stavebníctvo patrí medzi najvýznamnejšie sektory hospodárstva – tvorí podstatný podiel na HDP krajiny a zamestnáva desaťtisíce ľudí v rôznych regiónoch. Pre svoj strategický význam si vyžaduje účinnú modernizáciu a zvyšovanie kvality, založené nielen na technických inováciách, ale aj na kultivácii vystavaného prostredia. Kvalita v tomto kontexte predstavuje synergické prepojenie hospodárskej efektivity, environmentálnej udržateľnosti a spoločenskej hodnoty architektúry a urbanizmu – s cieľom podporiť konkurencieschopnosť sektora a prispieť k zlepšovaniu pracovných aj životných podmienok.

Obsah

ÚVOD **2**

OBSAH **3**

I. ZHRNUTIE ANALYTICKÝCH VÝCHODÍSK APS **4**

- Systémové príčiny nízkej kvality vystavaného prostredia 4
- Urbanizačné trendy a priestorový rozvoj 4
- Inštitúcie a rozhodovanie 5
- Stavebný fond, obnova a udržateľnosť 6
- Legislatívny rámec 6

II. STRATEGICKÝ RÁMEC APS **8**

1. SÍDLA A KRAJINA **8**

1.1. Krajina 8
1.2. Sídla 10
1.3. Environmentálna a sociálna odolnosť 12

2. BUDOVY A MIESTA **14**

2.1 Kvalita stavieb 14
2.2 Verejný priestor 16
2.3 Bývanie 17
2.4 Kultúrne dedičstvo 18

3. SPOLOČNOSŤ A ARCHITEKTÚRA **20**

3.1 Postavenie architektúry 20
3.2 Vzdelávanie 22
3.3 Spoločenská osveta 23

4. VÝSKUM A INOVÁCIE **25**

SLOVNÍK POJMOV **26**

ZOZNAM SKRATIEK **33**

I. Zhrnutie analytických východísk APS

• Systémové príčiny nízkej kvality vystavaného prostredia

Súčasný stav vystavaného prostredia na Slovensku je dôsledkom najmä disruptívneho spoločenského vývoja a dlhodobo podceňovaného významu architektúry ako súčasti národného bohatstva. Ten sa prejavuje nedostatkami v legislatívnom rámci, povoľovacích procesoch, plánovaní, vzdelávaní i verejnom obstarávaní. Aj keď aktuálna legislatíva (najmä zákon o územnom plánovaní a nový stavebný zákon) deklaruje ambície vytvárať kvalitné a udržateľné prostredie, v praxi pretrváva nedostatočné využívanie nástrojov, ktoré by podporovali uplatňovanie kvalitatívnych štandardov v rozhodovacích procesoch.

Architektonická kvalita, ako súhrn formálnych, funkčných, kultúrnych a environmentálnych vlastností návrhu, spravidla nebýva súčasťou zadania verejných stavieb. V mnohých prípadoch absentuje fáza architektonického návrhu, diskusia s odbornou komunitou, participácia verejnosti a transparentný výber vhodného riešenia. Návrh sa niekedy zužuje na proces optimalizácie parametrov, často bez skutočnej reflexie potrieb užívateľov a potenciálu miesta.

Procesy verejného obstarávania, ktoré často uprednostňujú pri výbere parameter obstarávacej ceny, obmedzujú možnosti hľadania najkvalitnejšieho riešenia, podhodnocujú prácu profesionálov v oblasti architektúry a zároveň vedú k cenovým ponukám, ktoré neraz nezodpovedajú reálnym nákladom. Architektonická súťaž návrhov, hoci ide o osvedčený nástroj na obstaranie kvalitného návrhu v súlade so Zákonom o verejnom obstarávaní, nie je využívaná dostatočne (podľa analýzy SKA iba v 3 % prípadov verejných zákaziek v období 2018 – 2022).

• Urbanizačné trendy a priestorový rozvoj

Z hľadiska priestorového rozvoja sídiel na Slovensku stále prevažujú extenzívne rozvojové vzorce. Rozširovanie zastavaného územia a narastajúca miera suburbanizácie vytvárajú tlak na krajinu a jej environmentálnu stabilitu, ako aj na technickú a dopravnú infraštruktúru. Rozpínanie sídel bez prepojenia na verejné služby a dopravnú obslužnosť vedie k zvýšenej závislosti na individuálnej automobilovej doprave.

Funkčne segregované územia vytvárajú priestorovo neefektívne a spoločensky neudržateľné prostredie, čo znižuje kvalitu každodenného života a zároveň znemožňuje adaptívne správanie územia. Takmer 4 z 10 obcí rozhodujú o svojom rozvoji bez základného nástroja na usmernenie výstavby a ochranu krajiny – územného plánu. V iných prípadoch sú územné plány neaktuálne, s nedostatočným dôrazom na adaptačné kapacity územia voči klimatickým, demografickým či

socioekonomickým zmenám. Chýba aj vzájomná koordinácia medzi obcami, čo sťažuje ich spoločný rozvoj na miestnej aj nadlokálnej úrovni.

Obnova centier miest a obcí, ako aj aktivácia vnútorných rezerv územia, sú procesy vyžadujúce investičnú koordináciu, medziodborovú spoluprácu a verejnú podporu. Národný projekt mapovania brownfieldov na území Slovenskej republiky realizovaný prostredníctvom siete Regionálnych centier MIRRI SR je predpokladom nastavenia národného rámca alebo systémový nástroj na podporu revitalizácie nevyužívaných a zanedbaných území, areálov v rozdrobenom vlastníctve či chátrajúcich verejných priestorov. Mapovanie brownfieldov je realizované taktiež Slovenskou agentúrou životného prostredia, pričom existuje databáza degradovaných území/brownfieldov, obsahujúca všetky zmapované mestá na Slovensku.

Verejné priestory sú často vnímané len ako súčasť dopravnej infraštruktúry, nie ako základný predpoklad sociálnej, kultúrnej a environmentálnej udržateľnosti sídel. Na ich návrhu sa nie vždy podieľajú odborníci zo všetkých dotknutých oblastí ako sú architekti, krajinní architekti, dopravní inžinieri, sociológovia, či environmentalisti. Chýba aj systémový manažment a investičné plánovanie v oblasti zelene, mobiliáru, drobnej architektúry a umenia. Následkom je nedostatočný vzťah obyvateľov k verejnému priestoru, ktorý často nespĺňa svoju komunitnú, rekreačnú ani symbolickú rolu.

• Inštitúcie a rozhodovanie

Vnímanie kvality zastavaného prostredia ako hodnoty sa stále zlepšuje, najmä na úrovni územných samospráv. Rozhodovacie procesy v oblasti výstavby sú však v mnohých prípadoch slabo koordinované, kompetenčne roztrieštené a často bez odborného vedenia. Samotné obce a mestá sú personálne podhodnotené z hľadiska kapacít na spracovanie územnoplánovacích podkladov, zriedka majú vytvorenú pozíciu hlavného architekta, či nedostatočne spolupracujú so sieťou externých expertov.

Bez efektívnej spolupráce medzi odborníkmi, štátnou správou a samosprávami nie je možné riešiť komplexné územnoplánovacie a urbanistické výzvy, ako sú napríklad segregované komunity, regenerácia sídlisk, vytváranie kvalitných verejných priestorov a zabezpečenie udržateľného rozvoja sídel. Architektonická profesia nie je spoločnosťou dostatočne rešpektovaná, často chýba kontinuita projektových tímov a interdisciplinárna spolupráca.

Dôležitým problémom je slabá participácia laickej i odbornej verejnosti na rozhodovacích procesoch, ktorá je nevyhnutná pre tvorbu návrhov v súlade s potrebami obyvateľov. Jedným z dôvodov je nízke povedomie verejnosti o význame kvalitného prostredia a environmentálnych otázkach, ale aj nedostatočné zdroje samospráv na túto činnosť a chýbajúce vzdelávanie architektov a urbanistov v oblasti riadenia participácie a strategického plánovania.

Pre kvalitné rozhodovacie procesy sú nevyhnutné dáta o krajine, stave vystavaného prostredia, potrebách obyvateľov a environmentálnych podmienkach. Zdroje relevantných dát sú však neúplné, fragmentované medzi rôznymi inštitúciami a zriedkavo interoperabilné. Často chýbajú komplexné a prepojené databázy, ktoré by poskytovali potrebný základ pre informované rozhodovanie.

• Stavebný fond, obnova a udržateľnosť

Hoci obnova budov na Slovensku systematicky prebieha v súlade s Dlhodobou stratégiou obnovy fondu budov, pri samotnej obnove často absentuje komplexnosť a architektonická kvalita. Časť stavebného fondu na Slovensku stále čelí technickej aj morálnej zastaranosti, či potrebe opätovných obnov. Obnova sa zriedkavo realizuje ako komplexný projekt s ambíciou zvyšovať kvalitu života, odolnosť a estetickú hodnotu prostredia. Obnova budov vo verejnom vlastníctve je často obmedzená na minimálne legislatívne požiadavky a dostupné dotačné schémy bez ambície vytvárať príklady dobrej praxe.

Miera starostlivosť o historicky a architektonicky významné objekty spravidla poukazuje na kultúrnu vyspelosť národa a je dôležitou súčasťou jeho identity. Na Slovensku existuje pomerne kvalitný systém starostlivosti o hmotné kultúrne dedičstvo, mnohé pamiatky či iné historicky a kultúrne hodnotné štruktúry sú však aj napriek tomu opustené, nevyužívané a bez adekvátnej odbornej starostlivosti v dôsledku kombinácie nedostatočného financovania, nejasnej vlastníckej štruktúry a slabej vymožiteľnosti zo strany štátu.

Potreba ochrany kvalitných diel modernej či industriálnej architektúry sa často stretáva s nepochopením verejnosti a nejednoznačnými metodickými postupmi zo strany odborníkov. Chýba aj strategická podpora adaptácií, konverzií a zmien funkčného využitia nevyužívaných budov, či cirkulárnej ekonomiky vo výstavbe.

• Legislatívny rámec

Oblasť územného plánovania a výstavby ako základného regulačného prostredia architektúry predstavovala jednu z posledných nereformovaných oblastí po roku 1989 a to napriek opakovaným pokusom prijať novú právnu úpravu. Takúto reformu sa podarilo spustiť v roku 2022. Reformný zámer zmeny legislatívy územného plánovania a výstavby v roku 2022 vychádzal pritom aj z cieľov Davoskej deklarácie (2018) a Novej Lipskej charty (2020) ako dvoch základných európskych politických rámcov v oblasti architektúry a vystavaného prostredia. Úlohou reformy bolo nielen prispieť k skráteniu konaní vo výstavbe, ale aj vytvoriť celistvý prístup s pozitívnym vplyvom na spoločnosť.

Cieľom územného plánovania je podľa § 3 zákona č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní s účinnosťou od 1. apríla 2024 systematicky a nepretržite vytvárať podmienky pre udržateľný

územný rozvoj tak, aby územie bolo využívané efektívne, bezpečne, ekonomicky, esteticky, eticky a demokraticky s ohľadom na prírodné, historické a kultúrne dedičstvo, ochranu a kvalitu životného prostredia a kvalitu života obyvateľov.

Reformu v oblasti výstavby zavŕšilo prijatie zákona č. 25/2025 Z. z. Stavebný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Stavebný zákon) s účinnosťou od 1. apríla 2025. Jedným z pozitív reformy je vytvorenie čiastočne špecializovanej štátnej správy v oblasti územného plánovania a výstavby, ktorá má prispieť k skvalitneniu procesov ako v oblasti územného plánovania tak výstavby a posilniť význam týchto tém v spoločnosti.

• Rozdrobenosť pozemkov

Vysoká rozdrobenosť pozemkov ako nelichotivé dedičstvo minulosti je prekážkou rozvoja vystavaného prostredia. Negatívom je skutočnosť, že takmer pred každou plánovanou investíciou do výstavby je potrebné zrealizovať aspoň jednoduché pozemkové úpravy, aby bolo možné uskutočniť výkup pozemkov.

Na odstránenie tohto problému je potrebné zabezpečiť pravidelnú realizáciu projektov pozemkových úprav a rovnako v intravilánoch sídel aj nové katastrálne mapovanie na zabezpečenie kvalitných údajov v podobe katastrálnych máp.

II. Strategický rámec APS

1. Sídla a krajina

Úvod

Krajinný charakter Slovenska formuje pestrá štruktúra sídiel, historické vrstvy urbanizmu a rozmanité prírodné podmienky. Na zachovanie a podporu tohto bohatstva je nevyhnutné cielené a premyslené územné a strategické plánovanie, ktoré reflektuje regionálne špecifiká a umožňuje vyvážený rozvoj sídel a krajiny s cieľom zvyšovania kvality života a prostredia, pričom zároveň podporuje udržateľný ekonomický rast. Tento cieľ je možné dosiahnuť stanovením jasnej stratégie urbánneho rozvoja, ktorá bude priorizovať rozvoj sídiel smerom dovnútra s využívaním vnútorných priestorových rezerv a ochranu, obnovu a plánovanie kultúrnej krajiny, no zároveň umožní napĺňanie potrieb všetkých sociálnych vrstiev obyvateľstva prostredníctvom zvyšovania štandardu vystavaného prostredia a posilňovania ekonomického potenciálu regiónov.

Na zabezpečenie vyváženého rozvoja sídel a krajiny je nevyhnutný multidisciplinárny prístup, ktorý prepája expertízu architektov, urbanistov, krajinných a stavebných inžinierov, geodetov, a kartografov, odborníkov na infraštruktúru, environmentálnych špecialistov, sociológov a ďalšie disciplíny. Efektívne plánovanie a návrhy opatrení musia byť podložené analýzami, ktoré sú možné len prostredníctvom systematického digitálneho mapovania a správy dát o sídelnej a krajinnej štruktúre, umožňujúcich monitorovanie a predikciu vývoja územia.

1.1. Krajina

Kvalita kultúrnej krajiny závisí od schopnosti citlivo usmerňovať jej rozvoj tak, aby zostala funkčne vyvážená, ekologicky stabilná a kultúrne čitateľná. Rozvoj tohto územia je vnímaný ako systematický a odborne riadený proces, ktorý integruje ochranu prírodných a kultúrnych hodnôt do plánovania a rozhodovania.

Voľná krajina by mala plniť predovšetkým produkčnú, rekreačnú a ekostabilizačnú funkciu, pričom ich vyvážené zastúpenie pri plánovaní a využívaní územia je nevyhnutné pre jej dlhodobú udržateľnosť. **Zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt krajiny** – vrátane ekologickej konektivity, biodiverzity a vodozádržnej kapacity – je kľúčové nielen pre zachovanie

produkčného potenciálu územia, ale aj pre minimalizáciu klimatických rizík, akými sú sucho, povodne, prívalové zrážky, veterné smršte, či vznik tepelných ostrovov.

Prirodzené chladenie krajiny evapotranspiráciou, zachovanie vodozádržnej kapacity, ako aj ochrana vodných zdrojov, predstavujú zásadné faktory jej dlhodobej stability. Rovnako dôležité je **zabrániť nadmernému (t.j. viac ako je nevyhnutné) pečateniu nezastavanej pôdy**, ktoré prispieva k prehrievaniu územia, strate úrodnosti a narušeniu prirodzeného vodného režimu.

Zároveň je potrebné aktívne **podporovať a rozvíjať kultúrnu krajinu**, ktorá je výsledkom dlhodobého pôsobenia prírodných procesov a ľudskej činnosti. Spája sídelné štruktúry, formy hospodárenia a krajinotvorby a predstavuje významnú súčasť nášho kultúrneho dedičstva. Zachovanie jej genia loci, historického kontextu a regionálnych špecifík je nevyhnutné pre udržateľný rozvoj územia.

Rozmanité typy krajiny sú súčasťou národného bohatstva Slovenska, a preto si vyžadujú celospoločenskú ochranu a systematickú starostlivosť. Je potrebné **chrániť a rozvíjať hodnoty nezastavaného územia** – chrániť všetku poľnohospodársku pôdu a všetky lesné pozemky v súlade s platnou legislatívou, s osobitným dôrazom na schopnosť adaptácie na klimatickú zmenu – nielen v záujme súčasnej generácie, ale aj ako základný predpoklad pre život budúcich generácií. Opatrenia zamerané na adaptáciu a zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny musia byť posudzované nielen z pohľadu efektívnosti a inovatívnosti, ale aj z hľadiska udržateľného využívania prírodných zdrojov, najmä strategických zásob podzemnej vody. K uvedenému by mal napomôcť aj územnoplánovací podklad – krajinnoplánovacia štúdia, ktorá by mala vychádzať aj z dokumentácie ochrany prírody, a to z programov starostlivosti, Regionálneho územného systému ekologickej stability (RÚSES) a Miestneho územného systému ekologickej stability (MÚSES).

K efektívnemu manažmentu krajiny je nevyhnutná **spolupráca všetkých dotknutých rezortov** zodpovedných za jej plánovanie, ochranu, mapovanie a správu. Na tejto úrovni je kľúčové zapojenie odborníkov – architektov, urbanistov, krajinných architektov a inžinierov, geodetov a kartografov, stavebných inžinierov a expertov na infraštruktúru – na úrovni štátu aj samospráv. Iba tak je možné zabezpečiť dlhodobé a udržateľné riešenia pre rozvoj a ochranu krajiny. Slovenská republika je viazaná aj medzinárodnoprávnymi záväzkami, napríklad v podobe Dohovoru o krajine Rady Európy, ktorý nás zaväzuje podporiť ochranu, manažment a plánovanie krajiny a organizovať európsku spoluprácu v tejto oblasti.

Cieľ 1.1.1 Zabezpečiť ochranu a rozvoj kultúrnej krajiny s cieľom zachovať jej genius loci, historický kontext, regionálne špecifiká a prírodné hodnoty.

Opatrenie 1.1.1.1 Podporiť vznik podrobnejších, lokálne zameraných krajinnoplánovacích štúdií, ktoré rešpektujú špecifiká identity územia a nadväzujú na KPŠ na úrovni krajov.

Opatrenie 1.1.1.2 Využívať krajinnoplánovacie štúdie v rozhodovacích procesoch verejnej správy, najmä rezortov zodpovedných za ochranu prírodných hodnôt, kultúrno-historických hodnôt a udržateľného hospodárskeho využívania krajiny.

Opatrenie 1.1.1.3 Podporovať dôslednú koordináciu procesov a dát medzi pozemkovými úpravami a územným plánovaním v súlade s platnou legislatívou, s cieľom zvýšiť ich praktickú synergiu pri efektívnom využívaní krajiny.

Opatrenie 1.1.1.4 Posilniť koordináciu medzi procesom výberu katastrálnych území pre pozemkové úpravy a územným plánovaním, s cieľom zosúladiť priority pozemkových úprav s potrebami rozvoja územia a klimatickej adaptácie, v spolupráci s MPRV SR a v rámci platného legislatívneho rámca.

Cieľ 1.1.2 Implementovať efektívne adaptačné a regeneračné opatrenia v krajine s cieľom zvýšiť jej odolnosť voči zmene klímy a zabezpečiť ekologickú stabilitu.

Opatrenie 1.1.2.1 Zintenzívniť spoluprácu na inštitucionálnej úrovni medzi kľúčovými rezortmi zodpovednými za plánovanie, ochranu, tvorbu a manažment krajiny vrátane zastavaných území.

Opatrenie 1.1.2.2 Analyzovať a upraviť legislatívne predpisy na úseku poľnohospodárstva a lesného hospodárstva tak, aby sa aplikovali opatrenia stanovené v územnoplánovacích dokumentáciách pre realizáciu adaptačných a regeneračných opatrení v krajine.

Opatrenie 1.1.2.3 Integrovať prírode blízke riešenia pri plánovaní, navrhovaní a výstavbe sídelných štruktúr, dopravnej a technickej infraštruktúry s cieľom vytvoriť zdravšie a kvalitnejšie prostredie pre život ľudí.

Opatrenie 1.1.2.4 Podporiť realizáciu adaptačných opatrení v krajine a sídlach a uprednostniť prírode blízke riešenia na ochranu krajiny pred eróziou, povodňami, zosuvmi, suchom a extrémnymi výkyvmi počasia.

1.2. Sídla

Zvyšovanie kvality zastavaného prostredia sa chápe ako cesta k tvorbe inkluzívneho, zdravého a dlhodobo udržateľného životného prostredia, ktoré zodpovedá demografickým, priestorovým aj klimatickým výzvam.

Sídla priaznivé pre život musia byť **inkluzívne, odolné a udržateľné**, pričom by mali aktívne prispievať k riešeniu klimatickej krízy a zároveň poskytovať zdravé a bezpečné prostredie pre svojich obyvateľov (World Cities Report 2024, UN Habitat). Efektívne riadenie rozvoja sídiel v súlade s ochranou krajiny a udržateľnou mobilitou si vyžaduje kontrolu ich expanzie, predchádzanie suburbanizácii a fragmentácii krajiny. Zároveň treba posilňovať kvalitu sídelného prostredia, možnosti jeho vnútorného rozvoja a dlhodobú udržateľnosť.

V kontexte rôznorodej sídelnej štruktúry Slovenska je potrebné podporovať rozvoj aj mimo hlavných rozvojových osí a zabezpečiť, aby každý typ sídla plnil svoju funkčnú úlohu v rámci regiónu. **Životaschopné sídla atraktívne pre všetky vekové skupiny** musia byť vybavené primeranou infraštruktúrou, vrátane zásobovania pitnou vodou, kanalizácie, energetických a komunikačných sietí, dopravného napojenia, ako aj kvalitnými verejnými priestormi.

Priestorové usporiadanie sídiel a ich aglomerácií má významný vplyv na ekonomickú udržateľnosť – ovplyvňuje náklady na výstavbu, prevádzku a údržbu dopravnej a technickej infraštruktúry, dĺžku dojazdových vzdialeností či priestorové nároky na statickú dopravu. Preto je žiaduce budovať **kompaktné sídla s polycentrickým usporiadaním** a efektívne využívať existujúce územné rezervy, ako sú napr. **brownfieldy**.

Rovnako je potrebné **obmedziť výstavbu monofunkčných štruktúr** (vrátane suburbánnych), ktoré nerešpektujú priestorovú hierarchiu, kultúrno-historický kontext, regionálne špecifiká, identitu územia a nemajú dostatočnú vybavenosť.

Cieľ 1.2.1 Zabezpečiť udržateľný rozvoj sídel prostredníctvom efektívneho využívania vnútorných rezerv a zmiernenia negatívnych dopadov suburbanizácie.

Opatrenie 1.2.1.1 Vypracovať metodiku pre udržateľnú expanziu sídiel a ich vnútorný rozvoj, ktorá bude v podrobnej miere nastavovať smerné cieľové hodnoty územnoplánovacích regulatívov.

Opatrenie 1.2.1.2 Podporiť budovanie kompaktných urbanistických štruktúr s dostupnosťou služieb, pracovných príležitostí a vybavenosti v pešej alebo cyklistickej vzdialenosti.

Opatrenie 1.2.1.3 Zaviesť systematický monitoring rozvoja zastavaného územia a výstavby s cieľom overovať dodržiavanie kapacitných limitov stanovených v územnoplánovacej dokumentácii, aktualizovať digitálny obraz krajiny a minimalizovať stavebné zásahy vo voľnej krajine.

Opatrenie 1.2.1.4 Podporiť revitalizáciu a opätovné využitie zanedbaných oblastí v sídlach (tzv. brownfieldov, degenerovaných území a území s ľahkou environmentálnou záťažou) prostredníctvom zavedenia dotačných mechanizmov na prípravu projektov a infraštruktúrne dobudovanie.

Opatrenie 1.2.1.5 Analyzovať vhodnosť legislatívnej úpravy pravidiel pre spoluprácu medzi orgánmi územného plánovania a stavebníkmi (alebo vlastníkmi verejnej infraštruktúry) formou plánovacích zmlúv, ktorých obsahom bude definovanie povinností zmluvných strán, smerujúcich k napĺňaniu cieľov územného plánovania, ako aj pravidlá pri preskúmavaní zmlúv.

Cieľ 1.2.2 Zvýšiť životaschopnosť, ekonomickú konkurencieschopnosť a atraktivitu sídel mimo hlavných rozvojových osí.

Opatrenie 1.2.2.1 Posilniť spoluprácu malých sídel a mikroregiónov prostredníctvom koordinovaného územného plánovania, infraštruktúrneho rozvoja a podpory kultúrno-komunitných projektov.

1.3. Environmentálna a sociálna odolnosť

Odolné a inkluzívne sídla vznikajú premysleným prepájaním klimatických opatrení, zelenej infraštruktúry a územného plánovania, ktoré zohľadňuje a vyvažuje verejné aj súkromné záujmy.

Kvalitné sídla musia integrálne prepájať sociálne, kultúrne, ekonomické a environmentálne aspekty, pričom je nevyhnutné podporovať sociálnu rozmanitosť a inkluzívne prostredie. **Obce s marginalizovanými rómskymi komunitami** čelia v tomto ohľade osobitným výzvam. Pri plánovaní ich územného rozvoja je potrebné postupovať systematicky a dôsledne, pričom cieľom musí byť integrácia a zlepšovanie kvality života všetkých obyvateľov. Kľúčom je **dostupnosť základnej dopravnej a technickej infraštruktúry a vybavenosti, podpora rozvoja adekvátneho bývania a verejných priestorov**. Urbanistická politika musí ponúknuť cielené riešenia pre **segregované lokality**, predchádzať vzniku nových a usilovať sa o

vytvorenie dôstojných podmienok pre život všetkých sociálnych skupín v mestskom aj vidieckom prostredí.

Hoci zastavané prostredie tvorí len asi 5% územia SR, aplikácia **adaptačných opatrení v sídlach** a ich okolí má, vzhľadom na ich zraniteľnosť a obmedzené priestorové kapacity, veľký význam. Zásadné sú **opatrenia na zvýšenie odolnosti, zmiernenie negatívnych dopadov zmeny klímy** a straty biodiverzity, najmä pasívnu ochranu pred prehrievaním, vodozádržné riešenia (tzv. špongiové mesto), vegetačné plochy, vegetačné strechy a ďalšie a aj takto prispievať k zdraviu podporujúcemu prostrediu pre obyvateľov. Týmto spôsobom opatrenia posilňujú klimatickú odolnosť sídel, ktorá spočíva v schopnosti znižovať ich zraniteľnosť voči klimatickým rizikám a zachovať funkčnosť prostredia aj pri extrémnych prejavoch počasia. **Zelená infraštruktúra a environmentálne regulácie** sa musia stať integrálnou súčasťou urbanistického plánovania. Udržateľné sídla sa nezaobídu ani bez opatrení na zníženie emisií skleníkových plynov a celkovej uhlíkovej stopy zastavaných oblastí, ako sú nízkoemisné a energeticky plusové štvrte, **udržateľná mobilita s podporou hromadnej, pešej a cyklistickej dopravy,** využívanie obnoviteľných zdrojov energie a pod.

Cieľ 1.3.1 Podporiť implementáciu a monitorovať efektívnosť mitigačných a adaptačných opatrení na zmenu klímy v sídlach.

Opatrenie 1.3.1.1 Zabezpečiť efektívnu integráciu zelenej infraštruktúry v územnom plánovaní a výstavbe s cieľom zvýšiť krajinno-architektonickú kvalitu a odolnosť výstavby a znížiť jej negatívne dôsledky na prírodu a krajinu.

Cieľ 1.3.2 Vytvoriť legislatívny a finančný rámec pre cielené riešenie negatívneho stavu segregovaných lokalít, predchádzať vzniku nových a vytvárať dôstojné podmienky pre život všetkých sociálnych skupín v mestskom aj vidieckom prostredí.

Opatrenie 1.3.2.1 Integrovať nástroje územného plánovania a regionálneho rozvoja do riešení na odstraňovanie segregácie.

Opatrenie 1.3.2.2 Vypracovať metodické pokyny pre spracovateľov ÚPD ako prostredníctvom nástrojov územného plánovania efektívne prispieť k odstraňovaniu segregácie, prevencie vzniku vylúčených lokalít a integrácie marginalizovaných skupín.

Opatrenie 1.3.2.3 Skvalitniť kapacity samospráv v oblasti inkluzívneho územného plánovania.

Opatrenie 1.3.2.4 Vytvoriť manuál mediácie a participácie pre obce s marginalizovanými komunitami.

Opatrenie 1.3.2.5 Vytvoriť systém finančnej podpory komplexnej revitalizácie verejných priestorov a zlepšovania dostupnosti technickej infraštruktúry v marginalizovaných rómskych komunitách.

2. Budovy a miesta

Úvod

Nová výstavba, tvorba verejných priestorov aj adaptácia existujúceho stavebného fondu, vrátane hmotného kultúrneho dedičstva, sa musia riadiť princípmi vysokokvalitnej Baukultur (Davoská deklarácia, 2018). Jej hlavným cieľom je tvorba a zachovanie udržateľného, esteticky hodnotného prostredia s vysokou užívateľskou kvalitou, ktoré napĺňa ekonomické, sociálne a psychologické potreby obyvateľstva.

Dôraz na vysoké štandardy v architektonickom návrhu a výstavbe je kľúčový pre vznik esteticky, funkčne a technologicky vyspelých stavieb, ktoré zohľadňujú inovatívne riešenia a princípy udržateľnosti. Architektúra však nemôže byť vnímaná len ako súbor izolovaných objektov, ale ako integrálna súčasť širšieho urbánneho a krajinného kontextu.

2.1 Kvalita stavieb

Kvalita stavieb znamená ich schopnosť dlhodobo plniť svoju funkciu, rešpektovať prostredie a prinášať estetickú aj spoločenskú hodnotu. Ich obnova a opätovné využitie uchováva kultúrne hodnoty a znižuje ekologická záťaž.

Každá nová stavba by mala byť prínosom pre prostredie, do ktorého vstupuje. Mala by prinášať novú pridanú hodnotu, zároveň však rešpektovať charakter miesta, historické vrstvy, urbanistickú štruktúru, mierku a funkčné súvislosti v okolí. Rovnako by mala obohacovať verejný priestor.

Aby si stavby zachovali kvalitu a funkčnosť počas celého životného cyklu, musia byť navrhované a realizované s dôrazom na **odolnosť, energetickú efektívnosť, bezpečnosť, trvanlivosť použitých materiálov, inovatívnosť technológií a priestorovú flexibilitu**, ktorá umožní ich prispôsobenie sa meniacim sa potrebám v čase. Pojem hospodárnosť sa často mylne zamieňa za minimalizáciu vstupných nákladov. Skutočná cena stavby sa však odvíja od **nákladov počas celého jej životného cyklu**, vrátane prevádzky, údržby, obnovy a nakoniec aj jej odstránenia.

Adaptácia a regenerácia kvalitných stavieb minulosti by mala mať prednosť pred ich búraním a novou výstavbou (Nový európsky Bauhaus). Tento prístup neuchováva len našu hmotnú kultúru, ale zároveň šetrí veľké množstvo zabudovanej energie a materiálových zdrojov, čím podporuje princípy obehového hospodárstva. Medzi **mitigačné opatrenia**, ktoré znižujú negatívne dôsledky výstavby na klímu, patrí využívanie obnoviteľných a nízkouhlíkových materiálov, uprednostňovanie lokálnych zdrojov a recyklácia materiálov a konštrukcií, čím sa minimalizujú emisie vznikajúce pri ich výrobe a doprave.

Kvalitná architektúra musí zabezpečovať **zdravé, komfortné a produktívne prostredie** v nových aj adaptovaných budovách. Vyhovujúce vnútorné prostredie – zahŕňajúce tepelný, zrakový a sluchový komfort, dostatočnú výmenu vzduchu, čistú vodu a absenciu škodlivých látok – zlepšuje kvalitu života, zvyšuje produktivitu, obmedzuje zdravotné riziká a znižuje energetické náklady. Verejné budovy musia spĺňať **princípy univerzálneho navrhovania** a zároveň podporovať zdravý životný štýl.

Cieľ 2.1.1 Zaviesť systémové opatrenia na podporu kvalitnej architektúry, ktorá reflektuje fyzické aj psychologické potreby používateľov a zachováva a zveľaďuje kultúrne a prírodné hodnoty prostredia.

Opatrenie 2.1.1.1 Pri návrhu a realizácii stavieb klásť zvýšený dôraz na dlhodobú kvalitu výstavby, ktorá reflektuje na funkčnú rozmanitosť, adaptačnú kapacitu a harmonické priestorové vzťahy v území.

Opatrenie 2.1.1.2 Zahrnúť parameter kvality a odolnosti do verejných politík, verejného obstarávania a rozvojových projektov prostredníctvom príslušných metodických usmernení.

Opatrenie 2.1.1.3 Zvýšiť kvalitu výstavby v rurálnych oblastiach vytvorením systému vzdelávania pre samosprávy, projektantov a stavebníkov zameraného na udržateľný rozvoj, zachovanie identity vidieckych sídiel a tvorbu architektúry rešpektujúcej miestne kultúrne a prírodné hodnoty.

Cieľ 2.1.2 Priorizovať regeneráciu, predlžovanie životnosti a opätovné využívanie existujúceho stavebného fondu pred búraním a novou výstavbou.

Opatrenie 2.1.2.1 Analyzovať možnosti legislatívnych a finančných nástrojov na podporu uprednostnenia rekonštrukcie a adaptácie starších existujúcich budov pred novou výstavbou, vrátane zjednodušenia procesov pri zmene funkčného využitia.

Opatrenie 2.1.2.2 Analyzovať a aktualizovať normy a technické predpisy (svetlotechnika, statická doprava, požiarne a hygienické predpisy) a identifikovať bariéry pre adaptáciu budov bez neúmerných nákladov pri zachovaní požiadaviek na zdravé a bezpečné prostredie.

Cieľ 2.1.3 Zvýšiť kvalitu výstavby a obnovy budov s dôrazom na ich životný cyklus, energetickú efektívnosť, redukciu emisií skleníkových plynov.

Opatrenie 2.1.3.1 Pri návrhu budov brať do úvahy spôsob ukončenia životného cyklu z hľadiska druhotného využitia použitých materiálov a stavebných prvkov. Analyzovať a navrhnúť systém obehového hospodárstva v stavebníctve na štátnej úrovni. Nové budovy navrhovať s ohľadom na možnú budúcu zmenu využitia.

2.2 Verejný priestor

Verejné priestory sú považované za základ odolných a živých sídiel. Kultivácia týchto priestorov je možná aj prostredníctvom využitia rôznych foriem umenia a dizajnu, ktoré zvyšujú ich hodnotu a posilňujú vzťah obyvateľov k prostrediu. Kľúčom k úspechu je spolupráca odborníkov z rôznych oblastí s komunitou, ktorá verejný priestor aktívne využíva.

Verejný priestor je **základným prvkom kvalitného mestského prostredia**. Jeho hlavnou funkciou je poskytovať **bezpečné, inkluzívne a podnetné prostredie**, ktoré podporuje **sociálnu interakciu**, **pohyb a zdravý životný štýl**. Atraktívne, bezbariérové a vzájomne prepojené ulice, priestranstvá, námestia a parky plnia nielen komunikačnú, ale aj kultúrnu a spoločenskú funkciu, čím vytvárajú základ pre budovanie vzťahu obyvateľov k svojmu prostrediu a umožňujú zapojenie všetkých sociálnych a vekových skupín. Nezastupiteľnú úlohu v procese kultivácie verejného priestoru a jeho používateľov zohrávajú **rozmanité formy umenia a kvalitný dizajn**.

Živé verejné priestory sú kľúčom k **živým a odolným obciam a mestám**. Pri ich tvorbe je nutné zohľadniť potreby ich používateľov, demografický a technologický vývoj, špecifické prírodné podmienky regiónu a adaptáciu na zmenu klímy. Dôležitým faktorom je priepustnosť urbanistických štruktúr, logické prepojenie verejných priestorov a zabezpečenie bezbariérového pohybu. Preto je nevyhnutné, aby sa pri navrhovaní a realizácii verejných priestorov spojili odborníci z rôznych oblastí – urbanisti, architekti, krajinní architekti, dopravní inžinieri, urbánni ekológovia, environmentálni plánovači, sociológovia – a samotná komunita, ktorá tieto priestory bude využívať. Verejné priestranstvá sú v sídlach zároveň často jediným miestom pre uplatnenie **zelenej infraštruktúry** a adaptačných opatrení, ktoré pomáhajú zmierňovať negatívne dôsledky zmeny klímy a straty biodiverzity prostredníctvom prírode blízkych riešení.

Cieľ 2.2.1 Zlepšiť dostupnosť, prístupnosť a prepojenosť verejných priestorov s dôrazom na ich estetiku, odolnosť, funkčnosť a bezpečnosť.

Opatrenie 2.2.1.1 Vypracovať lokálne manuály pre navrhovanie, adaptáciu a správu verejných priestorov a verejných budov, ktorá zabezpečí ich všeobecnú prístupnosť, estetickú kvalitu, klimatickú odolnosť a dlhodobú udržateľnosť.

Cieľ 2.2.2 Kultivovať verejné priestory prostredníctvom vizuálneho umenia, umeleckých intervencií a kultúrnych projektov.

Opatrenie 2.2.2.1 Vypracovať metodiku hodnotenia spoločenského a ekonomického prínosu umeleckých a kultúrnych intervencií vo verejných stavebných projektoch.

Opatrenie 2.2.2.2 Vytvoriť systém ochrany, dokumentácie a reštaurovania existujúcich umeleckých diel vo verejnom priestore.

Opatrenie 2.2.2.3 Zveľadiť verejné priestranstvá aj prostredníctvom diel úžitkového umenia, inovatívnych dizajnérskych produktov, umeleckých inštalácií a multižánrových umeleckých projektov, do ktorých sa aktívne zapája verejnosť.

2.3 Bývanie

Kvalita bývania je vnímaná ako tvorba životného zázemia pre všetky skupiny obyvateľstva, s dôrazom na udržateľnosť, estetiku a sociálnu súdržnosť.

Bývanie je základným predpokladom kvalitného života, a preto musí byť **dostupné, bezpečné a dôstojné pre všetky sociálne skupiny** (Nová Lipská charta). Kľúčové je podporovať opatrenia v oblasti územného plánovania a výstavby, ktoré povedú k zvýšeniu dostupnosti bývania. Osobitnú pozornosť je nutné venovať **zraniteľným skupinám**, ako sú nízkopríjmové domácnosti, seniori, mladé rodiny, jednorodičovské domácnosti, osoby so zdravotným znevýhodnením a ďalšie.

Kvalita bývania úzko súvisí s architektúrou, ktorá zohráva kľúčovou úlohu nie len v navrhovaní funkčných, estetických a odolných budov na bývanie, ale aj v utváraní obytného prostredia. Dobre navrhnuté obytné priestory prispievajú nie len k fyzickému a psychickému zdraviu obyvateľstva, ale aj k rozvoju komunít a celkovej udržateľnosti. Jednou z hlavných výziev je **odstránenie subštandardných a neadekvátnych podmienok bývania**. Nevyhnutné je aj prostriedkami územného plánovania podporiť zabezpečenie základných hygienických a sociálnych podmienok bývania pre všetky komunity a **predchádzať priestorovej segregácii**, čím sa posilní sociálna súdržnosť a dlhodobá stabilita sídel.

Pri riešení problematiky bývania je dôležité zohľadniť aj **výzvy spojené so starnutím bytového fondu,** jeho energetickej efektívnosti, či klimatickej odolnosti. Veľká časť bytov na Slovensku bola postavená v rámci výstavby **panelových sídlisk**, ktoré síce prechádzajú postupnou obnovou no je namieste sa zaoberať aj ich komplexnou obnovou vrátane vybavenosti a verejných priestranstiev.

Cieľ 2.3.1 Zvýšiť architektonickú kvalitu a flexibilitu dostupného bývania.

Opatrenie 2.3.1.1 Vypracovať hodnotiacu maticu kritérií Nového európskeho Bauhausu pre projekty financované z Európskych štrukturálnych a investičných fondov, ktorá umožní ich transparentnú implementáciu pri verejnom obstarávaní a pri hodnotení týchto projektov.

Cieľ 2.3.2 Zaviesť podporné opatrenia na odstránenie subštandardných a neadekvátnych podmienok bývania najmä v segregovaných komunitách.

Opatrenie 2.3.2.1 Revitalizovať obytné prostredie v znevýhodnených a vylúčených lokalitách s dôrazom na architektonickú kvalitu a verejný priestor.

Opatrenie 2.3.2.2 Riešiť neadekvátne bytové podmienky marginalizovaných komunít prostredníctvom architektonicky kvalitných a integrovaných projektov nového bývania.

Cieľ 2.3.3 Identifikovať a adresovať výzvy spojené so starnutím a technickou opotrebovanosťou domov a bytov, najmä panelových sídlisk.

Opatrenie 2.3.3.1 Pripraviť príručky a metodické materiály zamerané na komplexné riešenie výziev panelových sídlisk vrátane opotrebovanej infraštruktúry, degradácie verejných priestorov a monofunkčnosti bývania.

2.4 Kultúrne dedičstvo

Kvalitné zhodnotenie kultúrneho dedičstva je chápané ako aktívne zapájanie architektonických a urbanistických hodnôt minulosti do tvorby udržateľného a inkluzívneho prostredia dneška. Kultúrne dedičstvo prestáva byť len uchovávaným artefaktom a stáva sa živou súčasťou spoločnosti a zdrojom jej ekonomickej a sociálnej prosperity.

Hmotné kultúrne dedičstvo – architektúra, urbanistické štruktúry a kultúrna krajina – je nenahraditeľnou súčasťou národného bohatstva a dôležitým **nástrojom budovania kultúrnej identity**. Dobrý stav historických objektov nie je len otázkou estetiky, ale aj udržateľného

rozvoja miest a regiónov, keďže kvalitne obnovené a zreštaurované historické objekty prinášajú ekonomický, environmentálny aj sociálny prínos.

Jednou z hlavných výziev v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva je nedostatočné financovanie obnovy, ktoré vedie k chátraniu mnohých historických stavieb a narušeniu tradičných sídelných štruktúr. Je potrebné podporovať a rozvíjať existujúci systém ochrany, financovania a využitia historickej zástavby, aby sa zabezpečilo zachovanie jej hodnoty pre budúce generácie.

Obnova historických objektov musí byť systémovo prepojená s urbanistickým rozvojom miest a obcí, pričom je nevyhnutné citlivo **integrovať nové stavby do historického kontextu**. Unikátne priestorové vzťahy a formy zástavby vytvárajú genius loci, a preto je zachovanie regionálnych špecifík kľúčové pre udržateľný rozvoj územia. Podpora **využitia lokálnych stavebných materiálov** a architektonického jazyka, ktoré sú prirodzene prispôsobené miestnym klimatickým a kultúrnym podmienkam, musí byť jednou z hlavných priorít.

Tradičné remeslá a stavebné materiály, ako drevo, kameň, hlina či špecifické regionálne prvky, v kombinácii s inovatívnymi technológiami, majú nezastupiteľný význam nielen z hľadiska udržateľnosti, ale aj pri posilňovaní **regionálnej identity a lokálnej ekonomiky**.

Dôležitá je aj **adaptácia historických budov na súčasné funkčné potreby** – ich konverzia na kultúrne, vzdelávacie, komunitné, administratívne a iné funkcie zvyšuje ich využiteľnosť a dlhodobú udržateľnosť. Osobitnú pozornosť a ochranu si zaslúžia dodnes podceňované príklady stavebnej kultúry, ako industriálna architektúra či moderná architektúra druhej polovice 20. storočia. Ako reprezentanti svojej doby sú súčasťou kultúrnej identity a ponúkajú príležitosti na nové využitie.

Cieľ 2.4.1 Zvyšovať efektívnosť systému ochrany, financovania a využívania architektonického kultúrneho dedičstva.

Opatrenie 2.4.1.1 Podporiť systém ochrany architektonického kultúrneho dedičstva prostredníctvom koordinácie medzi štátnymi, regionálnymi a miestnymi inštitúciami a zabezpečením systémovej finančnej podpory.

Opatrenie 2.4.1.2 Vybudovať mechanizmy na metodickú podporu majiteľov pamiatok prostredníctvom príručiek a poradenstva, ktoré im pomôžu sa orientovať v procese obnovy pamiatkovo chránených objektov.

Opatrenie 2.4.1.3 Podporiť vzdelávanie v tradičných remeslách a odbornú prípravu pre prácu s historickými materiálmi a technológiami.

Opatrenie 2.4.1.4 Podporiť vznik a rozvoj sociálnych podnikov, remeselných dielní a miestnych iniciatív, ktoré využívajú tradičné stavebné technológie pri obnove kultúrneho dedičstva a zároveň vytvárajú pracovné miesta a podporujú miestnu ekonomiku.

Opatrenie 2.4.1.5 Podporiť vzdelávanie v tradičných remeslách a odbornú prípravu pre prácu s historickými stavebnými materiálmi a technológiami na stredných a vysokých školách.

Cieľ 2.4.2 Zlepšiť podmienky pre adaptáciu historických budov na súčasné funkčné potreby zahŕňajúc industriálnu architektúru a modernú architektúru druhej polovice 20. storočia.

Opatrenie 2.4.2.1 Revitalizovať a adaptovať nevyužívané historické a industriálne objekty na nové účely s ohľadom na vhodný funkčný mix bývania, vybavenosti, kultúrnych a pracovných príležitostí.

3. Spoločnosť a architektúra

Úvod

Kvalitná architektúra a stavebná kultúra umožňuje ľuďom identifikovať sa so svojím životným prostredím, podporuje budovanie inkluzívnej a súdržnej spoločnosti, potláča diskrimináciu a posilňuje integráciu a občianske povedomie. Zdravé a podnetné prostredie zároveň zvyšuje odolnosť obyvateľstva, prispieva k znižovaniu nákladov na zdravotnú starostlivosť. Pre stavebnú ekonomiku predstavuje pridanú hodnotu, keďže vytvára priaznivé podmienky pre hospodársky rozvoj, napríklad v oblasti cestovného ruchu či kreatívneho priemyslu.

Vnímanie architektúry ako hodnoty a široká spoločenská osveta v tejto oblasti sú nevyhnutné pre vytváranie dopytu po kvalitnom životnom prostredí. Zároveň prispievajú k zodpovednému prístupu k výstavbe a územnému rozvoju, ako aj k schopnosti občanov obhajovať vlastné práva v procesoch výstavby a územného plánovania.

3.1 Postavenie architektúry

Zvyšovanie kvality zastavaného územia si vyžaduje posilnenie postavenia architektúry v spoločnosti, a to prostredníctvom jej systematického ukotvenia vo verejných politikách, rozhodovacích procesoch a každodennej praxi. Kľúčové je aktívne zapájanie odborníkov, rozvoj participácie a transparentné procesy.

Spoločenská akceptácia architektúry začína nastavením procesov, ktoré vedú ku kvalitnému navrhovaniu a výstavbe. Tie by mali byť založené na **viacúrovňovosti, interdisciplinarite, medzirezortnej spolupráci** a **participácii verejnosti**. Zodpovedné riadenie si vyžaduje

zaangažovanie odborníkov v štruktúrach štátnej správy a samospráv, ako sú **mestskí a krajskí architekti či odborné poradné orgány**.

Zapojenie obyvateľov do rozhodovania o budúcnosti miest a obcí je kľúčové. Je nevyhnutné vytvárať **mechanizmy na efektívnu participáciu verejnosti v plánovacích procesoch**, vrátane verejných konzultácií, participatívnych rozpočtov a online platforiem. Dobre informovaná verejnosť dokáže lepšie vnímať potreby svojho okolia a aktívne prispievať k jeho rozvoju.

Pre kvalitné mestské a vidiecke prostredie je nevyhnutné **zahrnúť parametre kvality a odolnosti zastavaného územia do verejných politík** a rozvojových projektov. To sa netýka len samotnej realizácie stavieb, ale aj **kvalitného architektonického návrhu**. Stavby financované z verejných zdrojov by sa mali stať príkladmi dobrej praxe, a to nielen v návrhu a realizácii, ale aj v transparentnosti obstarávacích procesov.

Súťaž návrhov je optimálnym nástrojom na získanie kvalitného architektonického riešenia budov, verejných priestorov či urbanistických celkov. **Odborná porota** v nej vyberá víťazný návrh na základe kvalitatívnych parametrov. Je nevyhnutné odstrániť zákonné a metodické bariéry, ktoré bránia vyhlasovaniu architektonických, krajinárskych a urbanistických súťaží a ich realizácii, najmä pri investíciách z verejných zdrojov a fondov EÚ.

Cieľ 3.1.1 *Zabezpečiť strategické riadenie a rozvoj architektonickej kvality prostredníctvom koordinácie a podpory odborných kapacít vo verejnej správe.*

Opatrenie 3.1.1.1 Koordinovať architektonickú politiku na úrovni štátu a monitorovať jej následnú implementáciu.

Opatrenie 3.1.1.2 Systémovo zakotviť aktívnu účasť mestských a krajských architektov a poradných orgánov v procesoch územného plánovania, výstavby a verejného obstarávania.

Cieľ 3.1.2 Posilniť význam participatívnych procesov pri rozhodovaní samospráv o územnom plánovaní a výstavbe.

Opatrenie 3.1.2.1 Zvýšiť využívanie participatívnych procesov pri rozhodovaní obcí a VÚC o územnom plánovaní a výstavbe.

Opatrenie 3.1.2.2 Vytvoriť systém podpory pre participatívne oddelenia na úrovni samospráv a posilniť vzdelávanie pracovníkov verejnej správy v oblasti efektívneho využívania participatívnych procesov.

Cieľ 3.1.3 Podporiť širšie využívanie súťaží návrhov pri príprave stavieb financovaných z verejných zdrojov a zabezpečiť ich efektívnu realizáciu prostredníctvom legislatívnych, metodických a finančných opatrení.

Opatrenie 3.1.3.1 Identifikovať a odstrániť zákonné a metodické bariéry, ktoré bránia vyhlasovaniu architektonických, urbanistických a krajinárskych súťaží.

Opatrenie 3.1.3.2 Analyzovanie možnosti, ako vyčleniť prostriedky zo štrukturálnych a rozvojových fondov na výzvy na usporiadanie súťaží návrhov, ktoré umožnia efektívne spracovanie a realizáciu kvalitných návrhov.

3.2 Vzdelávanie

Kultivácia vystavaného prostredia a verejného priestoru sa opiera o vzdelávanie – od formovania vzťahu k okoliu od útleho veku až po systematický rozvoj odborných kapacít a potrebu prakticky orientovaného a medziodborového vzdelávania.

Investícia do vzdelávania v oblasti architektúry a urbanizmu je investíciou do kvality života budúcich generácií. Systematická výchova k architektúre a stavebnej kultúre **prehlbuje vzťah k prostrediu**, prispieva ku **kultivácii verejnému priestoru**, zvyšuje **dopyt po kvalitných riešeniach** a podporuje lepšiu **spoluprácu medzi odborníkmi a verejnosťou**. Preto je žiaduce začať so vzdelávaním o architektúre, urbanizme, územnom plánovaní, krajinnej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva už na základných a stredných školách.

Vzdelávanie v oblasti architektúry a stavebníctva na stredných odborných školách a univerzitách musí klásť dôraz na **interdisciplinaritu a flexibilitu zručností**. Je nevyhnutné ho prepájať s praxou a priebežne rozširovať o témy ako udržateľná výstavba a využívanie prírode blízkych riešení, energetická efektívnosť, cirkulárna ekonomika v stavebníctve a digitálne nástroje (napr. BIM, GIS a AI). Študenti architektúry, urbanizmu a príbuzných odborov by sa mali zapájať do reálnych projektov v spolupráci s mestami, samosprávami a odbornými organizáciami.

S rastúcimi nárokmi stavebného sektora na **odbornosť profesionálov** – architektov, krajinných architektov, inžinierov, urbanistov a územných plánovačov – je kľúčové podporovať **neustále prehlbovanie vzdelania a rozvoj digitálnych zručností** formou kontinuálneho vzdelávania v spolupráci s akademickým sektorom a stavovskými organizáciami. To platí aj pre pracovníkov verejnej správy a ďalších zodpovedných aktérov, ktorí ovplyvňujú plánovanie a výstavbu.

Cieľ 3.2.1 Podporovať a rozvíjať výchovu a vzdelávanie v oblasti architektúry, urbanizmu, územného plánovania, krajinnej architektúry, ochrany kultúrneho dedičstva a kvality prostredia na všetkých stupňoch škôl.

Opatrenie 3.2.1.1 Vhodným spôsobom začleniť vzdelávanie o architektúre, urbanizme, územnom plánovaní, krajinnej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva do osnov základných a stredných škôl napr. v rámci matematiky, dejepisu, výtvarnej výchovy, občianskej náuky, estetiky a pod.

Opatrenie 3.2.1.2 Analyzovať a dlhodobo monitorovať počet uchádzačov, študentov a absolventov študijných odborov architektúra, urbanizmus a príbuzných disciplín a sledovať ich uplatnenie v projekčnej praxi a vo verejnej správe s cieľom identifikovať bariéry a navrhnúť motivačné opatrenia a nástroje na udržanie odborníkov v sektore a v krajine.

Cieľ 3.2.2 Zaviesť systematické a dostupné ďalšie vzdelávanie pre odborníkov v architektúre, urbanizme, stavebníctve, územnom plánovaní, krajinnej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva, ako aj pre pracovníkov verejnej správy.

Opatrenie 3.2.2.1 V spolupráci s profesijnými komorami, akademickým sektorom a odbornými organizáciami rozvinúť systém programov celoživotného vzdelávania pre odborníkov a zamestnancov verejnej správy v kľúčových oblastiach pre architektúru a územné plánovanie.

Opatrenie 3.2.2.2 Podporiť organizáciu odborných konferencií, workshopov a seminárov s dôrazom na medzinárodnú výmenu poznatkov a skúseností v kľúčových oblastiach (architektúra, urbanizmus, územné plánovanie, stavebníctvo, krajinná architektúra, ochrana dedičstva).

Opatrenie 3.2.2.3 Rozvíjať mentoringové programy spájajúce skúsených odborníkov s mladšími profesionálmi s cieľom odovzdávať praktické skúsenosti a posilniť kontinuitu v odbore.

3.3 Spoločenská osveta

Zvyšovanie kvality vystavaného prostredia si vyžaduje budovanie pozitívneho vzťahu k nemu prostredníctvom osvety, otvoreného diskurzu a silnej inštitucionálnej základne. Len spoločnosť, ktorá rozumie hodnotám prostredia, dokáže tvoriť priestor s trvalým významom.

Zvyšovanie povedomia o architektúre a životnom prostredí **prehlbuje vzťah obyvateľov k ich okoliu** a podporuje dopyt po kvalitných riešeniach. Zároveň posilňuje ich schopnosť robiť **kvalifikované rozhodnutia** pri správe vecí verejných, napríklad v participačných procesoch. **Transparentná komunikácia** o investičných zámeroch a územnoplánovacích procesoch zvyšuje dôveru verejnosti a zlepšuje kvalitu výsledných riešení. Významnú úlohu v tomto procese zohrávajú **médiá**, ktoré by mali systematicky poskytovať priestor architektonickým témam, najmä prostredníctvom prezentácie príkladov dobrej praxe.

Slovensko, podobne ako väčšina európskych krajín, potrebuje špecializované **Centrum architektúry**, ktoré by zastrešovalo výskum, dokumentáciu, popularizáciu a prezentáciu architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry. Hoci dnes existuje viacero nezávislých inštitúcií venujúcich sa týmto témam, chýba systematická štátna podpora, ktorá by im umožnila stabilný rozvoj, profesionalizáciu a medzinárodné prepojenie. Centrum architektúry by sa mohlo stať hlavným miestom **popularizácie, výskumu a prezentácie slovenskej architektúry na domácej aj medzinárodnej úrovni**, čím by Slovensko získalo reprezentatívnu platformu na posilnenie svojej pozície v európskom architektonickom priestore.

Cieľ 3.3.1 Zvýšiť informovanosť a záujem verejnosti o architektúru, urbanizmus, krajinnú architektúru, územné plánovanie, ochranu kultúrneho dedičstva a životné prostredie.

Opatrenie 3.3.1.1 Podporiť a rozvíjať vzdelávacie kampane, workshopy a mediálne iniciatívy, ktoré poskytnú širokej verejnosti prehľad o zásadách urbanizmu, územného plánovania a význame architektúry a kultúrneho dedičstva.

Opatrenie 3.3.1.2 Zvýšiť zastúpenie tém o architektúre, urbanizme, krajinnej architektúre a životnom prostredí v médiách prostredníctvom dokumentárnych filmov, podcastov, verejných diskusií a reportáží s dôrazom na príklady dobrej praxe a ich spoločenský význam.

Opatrenie 3.3.1.3 Zvýšiť prestíž architektonickej profesie podporou etablovaných architektonických cien na národnej úrovni, ich medializáciou a prezentáciou tvorcov, čím sa zviditeľnia kvalitné riešenia a inšpiratívne prístupy.

Cieľ 3.3.2 Založiť špecializovanú inštitúciu pre výskum, dokumentáciu, popularizáciu a prezentáciu architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry.

Opatrenie 3.3.2.1 Analýza možnosti založenia a systematického financovania inštitúcie zameranej na výskum, dokumentáciu a popularizáciu slovenskej architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry, ako aj na spoluprácu s partnerskými inštitúciami v zahraničí.

4. Výskum a inovácie

Zvyšovanie kvality zastavaného územia prostredníctvom výskumu a inovácií sa zameriava na zavádzanie digitálnych nástrojov a udržateľných technológií s cieľom urýchliť procesy, zefektívniť riadenie sídel a posilniť výskum v oblasti inovatívnych materiálov a technológií.

Slovensko je síce malá, no dynamická krajina, ktorá vďaka cielenej podpore výskumu a inovácií dokáže rýchlo implementovať nové technológie v architektúre a urbanizme. Rozvoj digitálnych nástrojov, umelej inteligencie, inteligentných materiálov a udržateľných stavebných riešení je nevyhnutný na zvyšovanie kvality života a efektívnejšie využívanie zdrojov. **Inovácie a digitalizácia** môžu byť hnacím motorom nielen rozvoja slovenskej architektúry a urbanizmu, ale aj celej spoločnosti. Investície do technológií, vzdelávania a inovatívnej architektúry umožnia vytvárať **udržateľné vystavané prostredie a konkurencieschopný stavebný sektor.**

Digitálne nástroje ako BIM, GIS, digitálne dvojičky a algoritmické riešenia využívajúce AI zásadne menia prístup k architektúre, plánovaniu a výstavbe sídel. Ak chce Slovensko patriť medzi lídrov v inováciách, je nevyhnutné podporiť architektonický výskum v oblastiach, ako sú nové formy bývania, cirkulárna ekonomika, adaptácia na klimatické zmeny, mapovanie procesov v krajine, či digitalizácia a dokumentácia hmotného kultúrneho dedičstva. Vytvorenie národnej digitálnej platformy na monitorovanie sídelnej štruktúry umožní efektívnejšie riadenie rozvoja a optimalizáciu infraštruktúry. Digitálne prepojené mestské systémy môžu zlepšiť kvalitu života, znížiť prevádzkové náklady miest a zefektívniť využívanie obnoviteľných zdrojov energie. **Energetická efektívnosť** je kľúčovým aspektom inovácií – inteligentné budovy a smart riešenia pre mestá dokážu optimalizovať spotrebu energie, hospodárenie s vodou aj optimalizáciou dopravných systémov.

S nástupom masívneho využívania **generatívnych nástrojov umelej inteligencie** prejde profesia architekta v najbližších rokoch zásadnou transformáciou. Podstatná časť práce architektov sa presunie od samotného vypracovania projektovej dokumentácie k strategickému navrhovaniu a koordinácii procesov, alebo k manažovaniu spolupráce človek-AI. Na tieto výzvy musíme reagovať v reálnom čase, lebo vývoj umelej inteligencie výrazne predbieha naše vzdelávacie procesy.

Podpora výskumu **inteligentných a ekologických stavebných materiálov** spolu s aktualizáciou legislatívy pre využitie inovatívnych postupov ako sú drevostavby, prefabrikované konštrukcie, recyklácia či 3D tlač v stavebníctve môže výrazne skrátiť čas realizácie, znížiť uhlíkovú stopu výstavby a zvýšiť jej kvalitu.

Cieľ 4.1.1 Zaviesť digitálne nástroje a automatizované procesy do územného plánovania a výstavby s cieľom zefektívniť plánovacie a povoľovacie procesy, zvýšiť transparentnosť a podporiť udržateľný rozvoj sídel.

Opatrenie 4.1.1.1 Využívať pripravovaný digitálny obraz krajiny a zabezpečiť jeho prepojenie s ďalšími údajmi a platformami informačného systému (územnoplánovacie podklady, infraštruktúrne a environmentálne údaje) s cieľom podporiť ochranu a kvalifikované, transparentné a efektívne plánovanie a povoľovanie rozvoja územia.

Opatrenie 4.1.1.2 Podporovať implementáciu smart riešení v mestách za účelom prepojenia verejných služieb s digitálnymi technológiami a efektívnym spravovaním mestských systémov.

Opatrenie 4.1.1.3 Zaviesť digitálne nástroje do územného plánovania, výstavby a verejného obstarávania a vytvorenie automatizovaných nástrojov na analýzy a vyhodnocovanie procesov.

Cieľ 4.1.2 Podporiť inovácie v architektúre, urbanizme a stavebníctve a zabezpečiť efektívny prenos výsledkov výskumu do praxe a legislatívy s cieľom zlepšiť kvalitu výstavby, udržateľnosť a efektívnosť plánovacích procesov.

Opatrenie 4.1.2.1 Podpora výskumu a inovácií v oblasti udržateľnej výstavby.

Opatrenie 4.1.2.2 Spracovať analýzu využívania tradičných a inovatívnych materiálov a konštrukčných riešení v stavebnej praxi s cieľom vytvorenia rámca a podpory ich uplatenia v zmysle cieľov Nového európskeho Bauhausu.Opatrenie 4.1.2.3 Vytvoriť a podporovať grantové programy a experimentálne zóny na realizáciu prototypov inovatívnych riešení a prípadových štúdií.

Slovník pojmov

ARCHITEKTONICKÁ SÚŤAŽ

Architektonická súťaž je účinný nástroj na realizáciu stavebných zámerov. Spája zadávateľov s odborníkmi, ktorí pomáhajú nastaviť podmienky pre výber najlepšieho projektu. Umožňuje transparentne vybrať riešenie z viacerých návrhov, ktoré je kvalitné, funkčné, estetické a ekonomicky efektívne. Otvára priestor pre mladých aj skúsených architektov a podporuje architektúru ako disciplínu. Odborná porota, zložená prevažne z nezávislých členov, pomáha nielen pri výbere víťazného návrhu, ale aj pri príprave podmienok, diskusiách s architektmi a hodnotení návrhov. Súťaž je vhodná najmä pre verejné zákazky s nadlimitnými investíciami alebo pre budovy v mestských centrách, chránených oblastiach či verejné stavby, ako sú školy, zdravotnícke zariadenia, divadlá alebo námestia.

ARCHITEKTÚRA

(lat. architectura, starogr. ἀρχιτέκτων [arkhitéktɔːn] – „hlavný staviteľ“ < starogr. ἀρχι- – „prvý“, „hlavný“ a starogr. τέκτων – „remeselník“, „staviteľ“, „tesár“) je umenie a veda o navrhovaní a stavbe budov, objektov, stavieb a ich súborov, pamätníkov, rôznych architektonických doplnkov.

„Architektúra je syntetickým ukazovateľom kultúry a civilizácie. Je prevažne kolektívnym výtvorom, a to umeleckým i technickým, je výrazom ekonomických možností a organizačných schopností spoločnosti, vypovedá o materiálnej i ideovej stránke života svojej doby.“ (Vojtech Zamarovský)

Architektúra je všeobecne chápaná ako umenie stavať, ktoré jedinečne prepája umelecké, humanitné a technické disciplíny s cieľom vytvoriť kvalitné vystavané prostredie. Jej rozsah pokrýva široké spektrum oblastí – od krajiny a urbanizmu cez budovy a verejný priestor, až po dizajn a interiérovú architektúru. V užšom zmysle sa architektúra sústreďuje na navrhovanie stavieb a ich okolia, pričom výsledkom tohto procesu je stavba, ktorá nesie umelecký výraz alebo názor. Architektúra pritom zohľadňuje sociálne, kultúrne, ekonomické a environmentálne požiadavky, pričom zohráva kľúčovú úlohu v zlepšovaní kvality vystavaného prostredia, podporovaní spoločnej kultúry a identity a zdôrazňovaní jedinečnosti konkrétnych lokalít.

BAUKULTUR - STAVEBNÁ KULTÚRA

Baukultur je komplexný pojem označujúci kvalitu zastavaného prostredia vo všetkých jeho aspektoch – od urbanizmu, architektúry a stavebnej kultúry až po verejné priestory a infraštruktúru. Zahŕňa nielen estetiku a funkčnosť, ale aj udržateľnosť, sociálnu inklúziu a historickú kontinuitu. Táto definícia vychádza z európskeho konceptu Baukultur, ako ho formulovali Davoská deklarácia (2018) a programy UNESCO, OECD a ACE.

Baukultur predstavuje proces a výsledok formovania prostredia vytvoreného ľudskou činnosťou v oblasti architektúry a stavebníctva. Zahŕňa existujúce stavby vrátane pamiatok a iných prvkov nehnuteľného kultúrneho dedičstva, ako aj návrh a realizáciu moderných stavieb, infraštruktúry, verejných priestorov a krajinných úprav, ktoré sú prepojené s prírodným prostredím. Rovnako zahŕňa plánovacie procesy zamerané na výstavbu budov, infraštruktúry, miest, obcí a otvorenej krajiny, spolu s tradičnými aj inovatívnymi stavebnými technikami a metódami.

Davoský systém kvality stavebnej kultúry (Davos Baukultur Quality System) predstavuje súbor nástrojov na hodnotenie a definovanie kvality stavebnej kultúry. Zohľadňuje sociálne, emocionálne, kultúrne, technické a funkčné aspekty prostredia a je založený na ôsmich kritériách: správa, funkčnosť, životné prostredie, hospodárstvo, rozmanitosť, kontext, zmysel pre miesto a krása.

BROWNFIELD

Brownfield je územie s opustenými, nevyužívanými alebo nedostatočne využívanými stavbami, objektmi alebo plochami, ktoré stratili svoj pôvodný účel v dôsledku hospodárskych, technologických alebo spoločenských zmien (najmä v priemysle, poľnohospodárstve a službách). Ich existencia predstavuje environmentálnu, ekonomickú a sociálnu výzvu, ale zároveň príležitosť na revitalizáciu a opätovné využitie v prospech udržateľného rozvoja územia.

DIGITÁLNY OBRAZ KRAJINY

Je hlavným aktívom informačného systému územného plánovania a výstavby podľa § 25 zákona č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní v znení neskorších predpisov.

ENERGETICKY PLUSOVÉ ŠTVRTE/ENERGETICKY POZITÍVNE ŠTVRTE (Positive Energy Districts – PED)

Mestské oblasti, ktoré počas roka vyprodukujú aspoň toľko energie, koľko spotrebujú. Ich cieľom je dosiahnuť nulové emisie skleníkových plynov a zvýšiť klimatickú odolnosť holistickým prístupom k mestskému rozvoju, využívaním obnoviteľných zdrojov energie, aktívnym riadením spotreby a integráciou systémov.

INVESTIČNÝ PROJEKT

Investičným projektom sa rozumie verejne financovaný alebo strategicky významný zámer, ktorého cieľom je tvorba kvalitného a dlhodobo udržateľného vystavaného prostredia. Ide najmä o projekty s dopadom na verejný priestor, mestskú infraštruktúru či občiansku vybavenosť. Architektonická súťaž návrhov je v tomto kontexte považovaná za nástroj na zabezpečenie kvality už v počiatočnej fáze projektového cyklu, pričom jej začlenenie do mechanizmov verejného financovania je kľúčové pre efektívne a transparentné plánovanie.

KLIMATICKÉ RIZIKO

Klimatické riziko predstavuje pravdepodobnosť vzniku nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na vystavané prostredie, jeho infraštruktúru, objekty a obývané územia. Riziko vzniká v dôsledku interakcie medzi klimatickou hrozbou (napríklad extrémne teplo, intenzívne zrážky, povodne či sucho) a zraniteľnosťou systému, teda mierou, do akej je dané prostredie alebo komunita citlivá na tieto javy a schopná sa im prispôsobiť. Zohľadňuje tak pravdepodobnosť výskytu klimatickej udalosti aj rozsah možných škôd a narušenia funkcií vo vystavanom prostredí – od budov a verejných priestranstiev až po technickú a sociálnu infraštruktúru.

KRAJINA

Krajina, alebo geografická krajina, je v rámci nepolitickej geografie akýkoľvek vybraný úsek geosféry (alebo krajinnej sféry). Ide o hmotný priestorovo-časový systém, ktorý tvoria prírodné a socioekonomické prvky na zemskom povrchu, kde prebiehajú fyzikálne, chemické, biologické a spoločenské procesy.

Krajina je podľa Dohovoru o krajine Rady Európy (Florencia, 2000) definovaná ako časť územia vnímaná ľuďmi, ktorej charakter je výsledkom činnosti a vzájomného pôsobenia prírodných a/alebo ľudských faktorov.

KRAJINNÁ ARCHITEKTÚRA

Krajinná architektúra sa zameriava na plánovanie, tvorbu, ochranu a správu prírodného aj človekom vytvoreného prostredia, pričom využíva estetické a vedecké princípy. Jej hlavným cieľom je riešiť otázky spojené s ekologickou udržateľnosťou, zdravím a kvalitou krajiny, kolektívnou pamäťou, kultúrnym a historickým dedičstvom i spravodlivým využívaním priestoru. Krajinní architekti koordinujú rôzne odbory a zaoberajú sa vzájomným pôsobením prírodných a kultúrnych ekosystémov. Sústreďujú sa na prispôsobenie a zmiernenie vplyvov zmeny klímy, posilňovanie ekosystémovej stability, podporu sociálno-ekonomického rozvoja, zlepšenie zdravia komunít a zvýšenie kvality života, aby vytvorili prostredie, ktoré prispeje k dosiahnutiu rovnováhy v spoločnosti i hospodárstve.

KVALITA ZASTAVANÉHO PROSTREDIA

Kvalita zastavaného prostredia zahŕňa komplexný súbor priestorových, sociálnych, environmentálnych a kultúrnych hodnôt. Podľa Davoskej deklarácie (2018) je vysoká kvalita výsledkom holistického prístupu k tvorbe a transformácii miest a krajiny, ktorý zabezpečuje udržateľnosť, inkluzívnosť, identitu a funkčnosť priestoru a odolnosť zastavaného prostredia (schopnosť prispôsobovať sa zmenám, absorbovať šoky a dlhodobo udržiavať funkčnosť a kvalitu). Zahŕňa environmentálnu, sociálnu a ekonomickú udržateľnosť, ktorá umožňuje mestám a obciam reagovať na výzvy, ako sú klimatické zmeny, demografické trendy či technologické inovácie. Zahŕňa tiež vytváranie adaptabilných a hodnotných priestorov, ktoré podporujú komunitnú súdržnosť a efektívne využívanie zdrojov.

PRÍRODE BLÍZKE OPATRENIA

Opatrenia využívajúce prirodzené procesy ekosystémov na zvyšovanie klimatickej odolnosti a znižovanie klimatických rizík. Ich cieľom je napodobniť alebo obnoviť prírodné mechanizmy tak, aby výsledkom bola zvýšená odolnosť vystavaného prostredia, zníženie emisnej a tepelnej záťaže a súčasné posilnenie ekologických a sociálnych funkcií územia.

REGIONÁLNE PLÁNOVANIE

Regionálne plánovanie predstavuje strategický prístup, ktorý definuje koncepcie, smerovanie a konkrétne projekty na zabezpečenie vyváženého rozvoja územia. Pokrýva štátnu, regionálnu aj miestnu úroveň, pričom je nevyhnutné, aby dokumenty regionálneho a územného plánovania boli navzájom zosúladené. Na rozdiel od územného plánovania, ktoré má jasne definované svoje rámce, procesy a aktérov, regionálne plánovanie nie je legislatívne definované.

SÍDLO

Sídlo je základná jednotka osídlenia, ktorá je charakterizovaná ako miesto s trvalým alebo dočasným obytným zariadením pre človeka so všetkými nevyhnutnými podmienkami a zariadeniami pre život, prácu a odpočinok obyvateľov. Sídlom rozumieme zoskupenie obytných zariadení, vrátane hospodárskych objektov a dopravných zariadení na určitom vymedzenom území.

SUBURBANIZÁCIA

Proces populačného a ekonomického rastu bezprostredného okolia mesta, ktoré expanduje a plošne rastie. Suburbanizácia zasahuje periférne časti mesta a časti, ktoré bezprostredne obklopujú kompaktné mesto. Proces premiestňovania obyvateľstva z vnútorného mesta na jeho okraj a do prímestskej zóny. Vplyvom suburbanizácie dochádza k zmenšeniu koncentrácie obyvateľstva a spoločenských aktivít vo vnútri mesta.

URBANIZMUS

Urbanizmus, nazývaný aj urbanistika, je nezávislá tvorivá a vedecká disciplína, ktorá sa nesústreďuje na navrhovanie jednotlivých stavieb, ale rieši otázky rozvoja osídlenia na rôznych úrovniach – od regionálnej až po sídelnú a zonálnu. Urbanizmus je oblasť ľudskej činnosti, ktorej cieľom je vytvárať harmonické, rôznorodé a atraktívne prostredie v mestách, sídlach a krajine. Tento proces vychádza z dôkladnej analýzy a ekologicky orientovanej syntézy prírodných, historických a kultúrnych hodnôt, pričom zohľadňuje sociálne procesy, miestne potreby, tradície, zvyklosti a ekonomické aj technické možnosti spoločnosti. Urbanizmus predstavuje vyvážené spojenie humanitných, prírodných a technických prístupov, ktoré sú obohatené o kultúrne aspekty a umelecký pohľad.

ÚZEMNÉ PLÁNOVANIE

Územné plánovanie sa zaoberá systematickým a komplexným riešením priestorového usporiadania a funkčného využívania územia v súlade s urbanistickou koncepciou. Definuje zásady a koordinuje činnosti, ktoré ovplyvňujú životné prostredie, ekologickú stabilitu, kultúrno-historické hodnoty, rozvoj územia a tvorbu krajiny, pričom rešpektuje princípy trvalo udržateľného rozvoja. Je to systém pravidiel, metód a nástrojov, ktoré umožňujú dlhodobé a postupné napĺňanie cieľov v oblasti urbanistickej, krajinnej a architektonickej tvorby. Územné plánovanie vytvára základ pre výstavbu a udržateľný rozvoj prostredníctvom komplexného riešenia efektívneho využívania a priestorového usporiadania územia.

VEREJNÉ PRIESTRANSTVO

Verejné priestranstvo predstavuje fyzickú súčasť verejného priestoru. Zahŕňa námestia, nádvoria, ulice, nábrežia, trhoviská, pasáže, priechody, pešie a cyklistické trasy, parky, záhrady a iné miesta, ktoré sú voľne prístupné každému bez obmedzení, nezávisle od ich vlastníctva. Tieto priestranstvá tvoria systém, ktorý je funkčne a významovo hierarchizovaný. Pojem verejné priestranstvo je zadefinovaný v zákone č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, okrem zákonov, ktoré si tento pojem definujú sami (napríklad zákon o miestnych daniach a miestnom poplatku). Verejným priestranstvom je podľa zákona ulica, námestie, park, trhovisko a iný priestor prístupný verejnosti bez obmedzenia, ktorý bez ohľadu na vlastnícke vzťahy slúži na všeobecné užívanie.

VEREJNÝ PRIESTOR

Je priestor prístupný verejnosti, ktorý slúži obyvateľom pre vzájomnú komunikáciu, na trávenie voľného času, mobilitu a zdržiavajú sa v ňom s rôznou motiváciou a cieľom. Verejný priestor je každý nezastavaný a prístupný priestor, pričom môže ísť aj o miesta verejne prístupné v obmedzenom čase alebo priestory v súkromnom vlastníctve. Verejným priestorom sú aj interiéry verejných budov.

VYSTAVANÉ PROSTREDIE

Vystavané prostredie zahŕňa vnútorné priestory stavieb a ich okolia, ktoré človek vytvoril, udržiava a pravidelne využíva. Patria sem samotné stavby, ich pozemky, nezastavané plochy medzi budovami, verejné priestory so zeleňou, chodníky, cesty, dopravné stavby, spevnené plochy, záhrady a upravená krajina. Vystavané prostredie je odrazom vývoja spoločnosti, jej materiálnej aj kultúrnej úrovne. Jeho kľúčovou hodnotou je schopnosť pretrvať, reagovať na súčasné potreby a citlivo sa prispôsobovať meniacim sa požiadavkám v čase. Má poskytovať pocit kontinuity, stability a bezpečnosti, príslušnosti ku komunite, estetický zážitok, pohodlie a kvalitný rámec pre život každého jednotlivca.

ZELENÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Zelená infraštruktúra predstavuje plánovaný a prevažne spojitý systém území s prvkami vegetačného, vodného a hospodárskeho charakteru, ktoré podporujú plnenie ekosystémových služieb a funkcií. Súčasťou zelenej infraštruktúry je aj územný systém ekologickej stability a patrí k verejnej infraštruktúre.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Životné prostredie predstavuje komplexný rámec existencie, ktorý vzniká vzájomným pôsobením prírodného prostredia, mestského prostredia sídiel a rôznych javov a prvkov vytvorených ľudskou činnosťou, vrátane stavebnej činnosti v jej širšom zmysle.

Zoznam skratiek

ACE	Architectural Council of Europe (Rada európskych architektov)
AI	Artificial Intelligence (umelá inteligencia)
APS	Architektonická politika Slovenska
BIM	Building Information Modeling (modelovanie stavebnej informácie)
EPBD 4	štvrtá revízia smernice o energetickej hospodárnosti budov
EÚ	Európska únia
GIS	Geographic Information System (geografický informačný systém)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
PPP	partnerstvo verejného a súkromného sektora
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SKA	Slovenská komora architektov
SKSI	Slovenská komora stavebných inžinierov
SR	Slovenská republika
ŠFRB	Štátny fond rozvoja bývania
FAD STU	Fakulta architektúry a dizajnu Slovenskej technickej univerzity v Bratislave,
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
ÚPD	územnoplánovacia dokumentácia

Doplniť ďalšie skratky použité v opatreniach, ako sú názvy ministerstiev, úradov a pod.